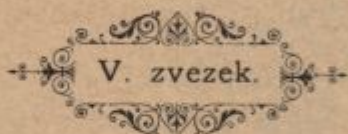

Knjižnica Družbe sv. Cirila in Metoda.

Na svetlo daje in zalaga družba.

Tržaško - koprski škof
MATEJ RAVNIKAR,
slavni pisatelj in pedagog slovenski.

V Ljubljani.

Tisk J. Blaznik-ovih naslednikov.
1890.

Tržaško-koprski škof

MATEJ RAVNIKAR,

slavni pisatelj in pedagog slovenski.

V spomin

razkritja spomeniške plošče,

v 13. dan julija 1890 l. v njegovi rojstveni hiši na Vačah,

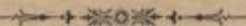
slovenski mladini poklonil

Iernej Ravnikar,

slovenski učitelj.

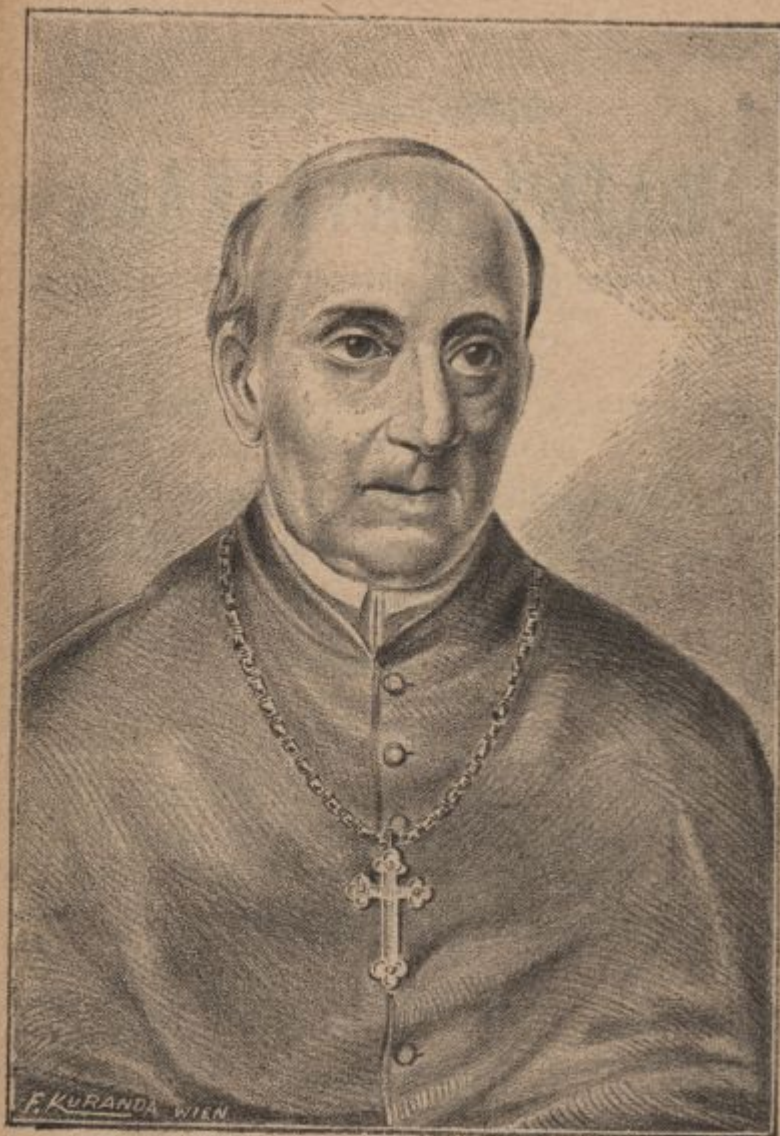
Z eno podobo.

V Ljubljani.

Izdala in založila „Družba sv. Cirila in Metoda.“

1890.

Lavnikarica

»Kar mož nebesa so poslala,
Da večnih nas otmó grobóv, —
Vse mati kmetska je zibala
Iz kmetskih so izšli domóv.« —

Simon Gregorčič.

leherni narod, boreč se za svoje pravice in sploh svoj obstanek, potrebuje vrlih mož, pravih in odkritosrčnih voditeljev in boriteljev, da mu branijo njegove svete svetinje — zlasti pa poleg najsvetejše: vere — jezik njegov, da se mu ohrani ter lika z duhom časa. Božja previdnost probuja v ta namen v svojem času v narodu može, kateri mu prižigajo luč, ga navdušujejo s svojim duhom, oživljajoč ga k pravemu življenju, da si na ta način ohrani svoja narodna svojstva in pravo narodno individualnost. Taki voditelji dramijo svoj narod, kazoč mu pota, ki ga vodijo k njegovemu narodnemu bitju in žitju, ter mu tako pripomorejo, da lahko stopi v jednako vrsto tistih narodov, ki bi mu pretrgali radi nit narodnega življenja. Mari to ni dolžnost, da take može hvaležni narod časti kot svoje proroke, proslavljaajoč jih v pesnih in životopisih? Potomcem svojim s tem kažemo, da naj take narodne dobrotnike ohranjajo v večnem in posnemalnem spominu, oni naj jih spodbujajo na novo delo.

»Životopisi blagih mož« — piše gorenjski rodoljub — »nam dajejo najlepše nauke. Stoletja in stoletja kažejo taki životopisi naslednikom našim, kaj človek zamore in kaj je dolžan storiti, da osreči samega sebe, svojim so-

vrstnikom in potomcem pa kolikor mogoče koristi na duši in na telesu. Životopisi blagih mož nam dajejo pogumnosti v največih stiskah ter celó najslabšemu izbujajo zaupanje v samega sebe. Najbolj slabotni, najskromnejši človek lahko stopi pred hrabrega velikana, občudujoč ga, samega sebe pa osrčevajoč, da posnema najtežavnejša blaga dela.

Blagi možje so podobni bliščečim zvezdam, ki so vrstnikom in potomcem razsvitljajo noč dušne temote. Njihova dobra duševna ali telesna dela so svetli izgledi, ki naj nam svetujejo, vodeč nas do boljše bodočnosti. Celó iz črne zemljé, iz gomile nam migajo in nas vabijo na stezo, po kateri so oni sami hodili. Taki možje nikdar ne umrjejo, kajti njihova blaga dela ohranjajo jih na veke v spominu hvaležnih potomcev.

Med take blage, značajne in posnemanja vredne može smemo po vsej pravici uvrstiti uzornega rodoljuba, tržaško-koprskega škofa **Mateja Ravnikarja**, slavnega pisatelja in pedagoga slovenskega. —

* * *

Glejte tam doli v litijskem okraji na levem bregu deroče Save, dve uri od železnične postaje Litije, na vznožji znamenite Slemške gore na gorenjski strani leži precej na visokem gorovji majhni, a starodavni trg **Vače**.*) Tukaj je tekla škofu Ravnikarju zibelka, tù je

Trg Vače šteje 50 hiš in krog 300 prebivalcev, ki se pečajo izključljivo le s poljedelstvom. Razun krasne in jako prostorne župne cerkve ni videti drugih znamenitosti v trgu. To cerkev je župnik Matej Kristan († 1864. l.), osobni Ravnikarjev prijatelj, jel zidati takoj po strašnem požaru (1834 l.), ki je uničil skoraj cele Vače. Pri tem požaru pogorela je tudi prvotna, pritlična in lesena Ravnikarjeva rojstvena hišica, št. 30, po domače Gašperetova. Na

pred 114 in pol letom zagledal luč sveta. Rodil se je namreč 20. kimovca 1776. l. od poštenih, a siromašnih slovenskih starišev. Očetu je bilo ime Jurij, materi pa Neža, rojena Lavtar. V krstni knjigi se samo bere: »Georgius Ravnika civis, et Agnes uxor eius«. Krstil ga je pa tedanji vaški kapelan Ignacij Lusner. Razun majhne pritlične hišice, v kateri so stanovali z jedinim otrokom, imeli so še nekaj zemljišča, ki pa ni toliko donašalo, da bi se preživiti zamogla s tem mala družinica. Poleg kmetovanja se je oče Jurij ukvarjal tudi s šivanjem, bil je namreč dober kmetski krojač. Z izdelovanjem obleke prislužil si je vsaj toliko, da je pošteno preživil sebe in svojo družinico. Sin Matevžek pa je po vaških pašnikih pasel krave, za kratek čas lovil ptice in otepal brinje. Zadnje opravilo mu je vrglo marsikatero petico, kar mu je pozneje prav dobro zaleglo v Ljubljani.

V isti dobi je na Vačah kapelanoval jako dobri, za vse blago vneti in pobožni duhovnik Jurij Štendler, ki se je tudi po malem pečal s šolskim poslom. Ta modri mož je kmalu zapazil, da je naš Matevžek od stvarnika dobil prav dobro in bistroumno gla-

njeno mesto je škof ukazal na svoje lastne stroške postaviti novo večjo, jednonadstropno hišo, v katero je letos »Slovensko pisateljsko društvo« vzdalo Ravnika v spomin primerno spominsko ploščo, ki se je slovesno odkrila v 13. dan julija 1890.

Valvazor piše, da so Vače dobile ime po nekem grajskem stolpu, ki je ondi stal pred kakimi 500 leti. V njem so stanovali »vaški gospodje«, ki so imeli v svoji oblasti Vače. L. 1358. se imenuje kot gospodar neki Oton »vaški.« Pozneje se je ta »vaški« stolp polagoma razširil v trg, ki pa ni bil nikoli z obzidjem zavarovan, ampak je stal prosto. Pozneje so Vače bile mnogo let v oblasti »ljubeške graščine«, — ki je dandanes razvalina.

Prvotno so Vače pripadale k mengiški župniji; toda bere se, da so bile že l. 1426. samostojen vikarijat. L. 1596. bil je vikarjem imenovan neki Gregor Šega.

vico. Nagovarjal je večkrat stariše, naj bi dečka poslali v Ljubljano v šolo. Mati, ki je svoje jedino dete iskreno ljubila, se ni nikakor mogla sprijazniti s to mislijo; tem manj, ker se je pobožna ženica bala, da bi se ne popačil njen sinek v mestu, kjer je nevarnost za mladino navadno večja, kakor na deželi. Očetu nasprotno, kot umnemu in pametnemu možu, je nasvet gospoda kapelana vedno rojil po glavi. Mislil si je, da bi vender bilo dobro Matevžeka poslati v ljubljanske šole, da se mu ne bode treba kedaj tako mučiti — in kakor njemu skrbeti za »vsakdanji kruhek«. Toda manjkalo je skrbnemu očetu potrebnih pripomočkov, s katerimi bi zamogel svojega sina vzdržavati v Ljubljani. V tem hudem boji, bi li sina dal v šolo ali ne, pride očetu na pomoč vrli duhovnik, že imenovani vaški kapelan Štendler, obljubljač mu pomagati po svojih skromnih močeh, kar je tudi v resnici storil. — Škof Ravnika se je vedno s hvalečnostjo spominjal tega uzornega duhovnika kot svojega največjega dobrotnika. —

Necega dne na to, ne da bi materi kaj omenil, prime oče fanta za roko, rekoč: »Matevžek, pojdeva! Kakor reče, tako tudi stori. Pospravita najpotrebnejše — tudi prihranjene dečkove petice — ter se napravita na pot v Ljubljano. Kreneta jo po bližnici čez vaški pašnik »Brinje«, neznamen griček pod Vačami, proti Hotiču, kjer so uprav vaški pastirji, Matevžetovi sovrstniki in znanci, pasli živino. Akoravno so Matevžeka zaradi njegove priljudnosti in potrpežljivosti vsi radi imeli, smejali so se mu vender, videč ga v praznični obleki z jako širokim klobukom na glavi. Toda oče jim pravi: »Le smejajte se, bodete že videli, Matevžek bo še enkrat škof! — Po tem jo mahneta urno dalje proti Ljubljani. — V stanovanje ga je dal svojemu dobremu znancu, nekemu kramarju

v Platnárjevi hiši na šentpeterskem predmestju, hiš. šte. 23 (po starem) ali 42 (po novem), ki je hodil na Vače na somenj.

Kakor marsikateremu revnemu slovenskemu dijaku, tako se je tudi našemu Matevžeku sprva godila slaba; večkrat je bil lačen. Prihranjene petice, ki jih je z doma s seboj prinesel, poidejo mu kmalu.

Iz njegovega mlajšega dijaškega življenja pripoveduje se jako zanimiva dogodbica. Nekoč pri kosilu ni mogel jesti osmojenega soka; kruha in denarja pa ni imel, tedaj moral bi bil ves dan brez jedi prebiti. Ker ga lakota le preveč nadleguje, gre k neki znani kruharici ter jo poprosi: »Mati, lepo vas prosim, bodite tako dobri in prijazni in dajte mi jedno bigo za dva krajcarja. Toda denarja nimam, a kedar pridejo oče v Ljubljano, vam jo gotovo plačam.« Kruharica, kateri je to odkritosrčno govorjenje, kakor tudi pošteni obraz mladega šolarja bil všeč, mu da prošeno bigo. Za nekaj dni pride oče v Ljubljano in ko mu da nekaj krajcarjev, fant kar steče k isti kruharici, da bi jej plačal svoj mali dolg. Ženi pa je to pošteno ravnanje mladega dijaka tako bilo všeč, da niti beliča ni hotela vzeti. Ravnikar si to malo dobroto zapiše globoko v svoje srce, ter jo za nekaj let v obilnosti povrne kruhاريčinemu sinu, ki je tudi hodil v šolo.

Mladi Ravnikar učil se je že v malih nemških šolah (sličnih sedanji ljudski šoli) marljivo. Po dovršeni osnovni šoli stopi v latinske šole. Zdaj še-le pokaže, koliko zamore bistra slovenska glavica s kmetov. Učil se je namreč silno pridno ter zlasti v latinščini tako vrlo napredoval, da kmalu prekosi vse svoje součence. Od zdaj se mu ni bilo bati pomanjkanja, kajti v več boljših hišah so ga bili naprosili, da bi jim poučeval privatno otroke. Kot sedmošolec je zavaljo svojega obširnega znanja, marljive pridnosti in možatega vedenja tako zaslovel, da ga tedanji

deželni glavar kranjski, grof Jurij Jakob Hohenwart, vzame v svojo hišo za učitelja in vzgojitelja svojih otrok.

Dovršivši osmo šolo prestopi Ravnikar v ljubljansko bogoslovje, katero je dokončal že v treh letih. To se je pa zgodilo tako-le: V ljubljanskem semenišči so takrat potrebovali profesorja pravoverstva (dogmatiki). Vplivni visoki gospodje, ki so mladega duhovitega in pridnega bogoslovca Ravnikarja poznali, ukrenili so takoj, da nihče ne bi bil sposobnejši za učitelja verskih resnic, kakor on. Zaradi tega mu dovolijo tretji in četrti tečaj bogoslovja v enem letu dovršiti. Zraven tega še posebno preskušnjo iz pravoverstva napravi tako izvrstno, da so z Dunaja ljubljanskemu škofu pisali, naj Ravnikarja urno v mašnika posveti, ker drugače se utegne zgoditi, da bo prej bogoslovskim učiteljem imenovan, kakor pa v mašnika posvečen. Tako je Ravnikar l. 1802 pel novo mašo ter so ga precej potem imenovali učiteljem bogoslovskih vied. Pravoverstvo je poučeval noter do l. 1827. — L. 1805. so mu tudi izročili pouk v veroznanstvu v sedmi in osmi šoli; poleg tega je bil propovednik dijakom imenovanih šol. Kmalu po imenovanji učiteljem pravoverstva izročijo mu ravnateljstvo ljubljanske bogoslovnice, kojoj je vodil do l. 1823. Pri tej priliki naj omenimo, da je bil Ravnikar kot semeniški voditelj tako prijazen in odkritosrčen s svojimi bogoslovci, da so ga ljubili vsi kakor svojega očeta. Jedel je v družbi z njimi pri isti mizi, pogosto jih je obiskoval po izbah ter z njimi občeval in se pogovarjal kakor oče s svojimi sinovi. Tako mi je pripovedoval pred leti njega gojenec, star in častitljiv duhovnik, katerega pa že davno krije črna zemlja.

L. 1809. osvoje si Francozje našo kranjsko deželo. Napoleon I. takrat postavi Ravnikarja za kancelarija (nekakega voditelja) osrednji ljubljanski šoli. Domače učil-

nice so se preosnovala po francoskih zakonih, tako, da so glede obširnosti precej pridobile. Največe važnosti pa je bilo to, ker so po tedanji preosnovi šol slovenščini odmerili več ur, ne samo po srednjih, ampak tudi po osnovnih šolah. Po tem takem je bil naš mili materin jezik slovenski jednakopraven s tujim. — Odkritosrčna ljubezen do slovenske mladine nagnila je Ravnikarja in Jožefa Valanda, takratnega učitelja duhovnega pastirstva in poznejšega goriškega nadškofa, da sta poleg svojih težavnih služb (bila sta namreč oba učitelja) poslovala tudi na novo ustanovljeni glavni šoli: Valand je bil voditelj, Ravnikar pa kancelar.

Pred francosko oblastjo je vodil sedmo in osmo šolo neki Frančišek Wilde, doma s Šlezkega; bil je ob enem učitelj modroslovju. Le-ta, sklenivši preseliti se v svojo domovino, nagovarja Ravnikarja, da bi se podvrgel preskušnji iz modroslovja. — Potem naj on prevzame ta predmet v šoli, ker po Wildejevih mislih bode lažje dobiti učitelja pravoverstvu, kakor pa popolnem zmožnega za modroslovstvo. Ravnikar se uda temu prigovarjanju. Napravi izpit ter vloži za to prošnjo pri vladi. Vendar na viši opomin umakne svojo prošnjo in ostane pri pravoverstvu. Za francoske vlade je učil še druge oddelke bogoslovstva, ker je takrat primanjkovalo učiteljev. Pozneje pa je Ravnikar vendar nekaj časa tudi nadomestoval učitelja modroslovja.

Največ se je Ravnikarju zahvaliti, da je slovenska šolska mladina o nevarnih francoskih časih ostala blaga in nepopačena. L. 1813. pride Kranjska zopet pod avstrijsko oblast. Cesar Frančišek I., priznavajoč velike Ravnikarjeve zasluge za kranjsko šolstvo, imenuje ga takoj po odhodu Francozov voditeljem ljubljanskih modroslovnih šol. To častno službo Ravnikar opravlja do l. 1817. To

leto namreč dobi grof Lambergov kanonikat pri stolni cerkvi v Ljubljani. Zdaj se odpove voditeljstvu in učiteljevanju v modroslovskih šolah; v semenišču pa vender še ostane, dokler ga l. 1823 ne prisilijo mnogi opravi tudi tukaj popustiti voditeljstvo in poučevanje.

Na Dunaji so že davno poznali Ravnikarjevo učenost, delanost, spretnost in velike zasluge za šolstvo. Radi tega ga presvetli vladar Francišek I. proti volji njegovi pokliče v Trst k c. kr. primorskemu deželnemu namestništvu za pravega svetnika ter duhovskega in šolskega poročevalca. Take imenitne službe so se v prejšnjih časih oddajale le najodličnejšim in učenim duhovnikom. Ravnikar se je silno nerad ločil od bele Ljubljane, kjer je preživel najlepša in najprijetnejša leta svojega življenja. Tukaj je imel obilo dražih prijateljev in znancev, spoštovali so ga mladi in stari, nizki in visoki ljudje. Odhajajočega iz priljubljenega mu mesta — mile Ljubljane — spremljala ga je dolga vrsta krasnih kočij celó do Vrhnike, kjer so se poslovili njegovi prijatelji in častilci žalostni od njega. — V Trst je seboj vzel svojega dragega očeta, kateri je pri njem ostal do smrti.

Ravnikarju potem kmalu ponudijo na novo ustanovljeno tarnovsko škofijo na Galiskem; ali zahvali se prav ponižno za to visoko čast nekako tako-le: Nikdar nisem hrepenel po imenitni, poleg tega pa neizmerno težavni službi škofovskega dostojanstva — sosebnost ker vem, da ima — hvala Bogu — avstrijsko cesarstvo veliko take časti vrednejših mož, kakor sem jaz. A ko bi tudi tega ne bilo, primoran sem tej namenjeni časti odpovedati se že zavoljo tega, ker imam pri sebi svojega nad sedemdeset let starega očeta, katerega v tej visoki starosti kakemu tujemu človeku izročati mi nikakor ne dopušča moja otroška ljubezen. Take dolge

poti bi oče v svojih starih letih ne mogli brez nevarnosti nastopiti, kajti odkritosrčno povem, da, če bi se jim na poti primerilo kaj človeškega, bilo bi ž njimi uničeno in pokopano moje poslednje veselje na zemlji. — To so zares blage besede preblagega sinu! Ravnikar je svojega starega očeta tako iskreno ljubil, kakor malokateri otrok; ves čas do smrti imel ga je pri sebi, jedel je ž njim pri jedni in isti mizi — tudi pozneje, ko je bil dosegel škofovo čast. Nikoli se ga ni sramoval, akoravno je pri njem sedel v kmetski kamižoli; s ponosom je znancem in prijateljem kazal na-nj govoreč: »To so moj oče«!

Ravnikar se vendar ni mogel škofovske palice ubraniti. Ko umrje tedanji tržaški škof Anton Leonardis, imenuje ga cesar Francišek I. 18. kimovca 1830. leta prvim škofom zjedinjenih škofij tržaške in koprške; papež Gregor XVI. ga 30. kimovca 1831 l. potrdi; ljubljanski škof in Ravnikarjev sošolec, Anton Alojzij Wolf, pa 18. grudna istega l. posveti v škofa. — Glejte, tako so se uresničile Ravnikarjevega očeta besede, ki je mnogokrat, čuvši, da se njegov sin Matej pridno uči, Vačanom pravil: »Le čakajte, moj Matevž bo še škof!« Tedaj je tega redkega veselja res učakal ta vrli gorenjski mož, ki je še-le 1841. l., štiri leta pred svojim sinom, 94 let star, umrl v Trstu pri svojem sinu, škofu.

Ob nastopu težavne škofovske službe Ravnikar kmalu uvidi, kako zanemarjena je tržaško-koprška škofija. — Vsaj ni čuda! Večletne francoske vojske, slabe letine, lakota ter poleg tega še ta nesreča, da niti v Trstu niti v Kopru več let poprej niso imeli škofa, — vse to je zbegalo priprosto ljudstvo in duhovščino. Vzlasti se je prav malo skrbelo za vzgojo mladih duhovnikov. Zadoštovalo je, da je duhovnik opravljal sv. mašo, propovedoval, delil svete zakramente in znal kaj malega.

Ravnikar je skušal vse te nedostatnosti odpraviti s tem, da je marljivo obiskoval župnije svoje škofije. Slabo plačanim dušnim pastirjem je po svoji moči izboljšaval dohodke, kupoval jim je iz lastnega žepa najpotrebnejših knjig, poučeval jih sam z besedo ter jih navduševal in opominjal z dejanjem. — Takrat je bila tudi verska vzgoja priprostega naroda silno zanemarjena. Zato je svojim duhovnikom toplo na srce polagal in jim ob vsaki priliki priporočal vestno skrbeti za dobro versko in нравno vzgojo priprostega ljudstva, da naj je skrbno in pridno uče krščanskega nauka, isto tako čitanja, pisanja in po malem tudi številenja. Iz tega razvidamo, da je bil Ravnikar velik prijatelj prirotemu narodu.

Poznal sem starega in častitljivega duhovnika Nikolaja Dolinarja (roj. v Stari Loki na Gorenjskem l. 1808., † kot umirovljeni župnik pred par leti v Šinkovem Turnu pri Vodica), ki je pod škofom Ravnikarjem služil v tržaški škofiji. S tem častitljivim starčkom pogovarjal sem se večkrat o pokojnem škofu Ravnikarji, kajti poznal ga je prav dobro, ker je obiskal njegovo župnijo in tudi šolo (ranjki Dolinar je namreč v svoji župniji ustanovil za silo šolo, kjer je otroke poučeval v čitanji, pisanji in številenji). Napominani, v tistih časih za narodno probujo jako zaslužni duhovnik opisoval mi je Ravnikarja tako-le: »Bil je srednje rasti, bolj širokih pleč, bolj okroglega, kakor podolgovatega obraza, nekoliko bledorujavkaste barve, jako visocega čela in hudega — rekel bi — ostrega pogleda; v občevanji s svojimi duhovniki je bil bolj čmeren in redkobeseden — zlasti z onim, dokler ga ni dobro spoznal; pri vsem tem pak je iz njegovega obraza odsevala nekaka miloba. Dobrosrčnost do ubozih in dobrohotnost do svojih duhovnikov spoznal je vsakdo kmalu iz njegovih prijaznih be-

sedi; za slehernega je imel obilo primernih nauk in dobrih svetov. V cerkvah ob času birmovanja pridigoval je najraje sam — tako milo, lepo in podučljivo, da ga je verno ljudstvo silno rado poslušalo — sosebnito zato, ker je znal v lepo priprostem domačem jeziku govoriti. Po cerkvenem opraviilu je Ravnikar navadno obiskal še šolo, če je sploh bila v selu, kjer je otroke v lepi slovenščini ali srbo-hrvaščini sam izpraševal iz veroznanstva, čitanja in številjenja. Pri tej priliki je duhovnikom kazal, kako naj pri pouku postopajo, da dosežejo povoljnih vspehov. — S prostim ljudstvom je rad občeval v materinem jeziku. Ako je kdo uporabljal kako tujo besedo, popravil mu jo je takoj, pristavljajoč, da ni slovenska, da tako pokvarjeno govorjenje za Slovenca ali Hrvata ni dostojno. Tako tedaj opisaval je Ravnikarja slovensk duhovnik iz njegove dobe. Temu naj še dodam, da sta moj ded in moj oče bila pri škofu Ravnikarju v Trstu; pravila sta mi večkrat marsikaj o škofu, kar se popolnoma strinja z Dolinarjevo izjavo. Moj ded mi je tudi pripovedoval, da je Ravnikarja jedenkrat napadla huda bolezen (vročinska bolezen l. 1817); vsled tega je zgubil veliko svojih črnih lās — in zgodaj se mu je pokazala plešica na glavi.

Ravnikar je škofoval 14 let jako uspešno in plodonosno, kakor malo njegovih prednikov. Umrli je na veliko žalost vseh vernikov svoje škofije 20. listopada leta 1845. Svoje premoženje razdelil je za blage namene — največ ustanove. (O tem njegovem blagem činu bodem govoril kasneje.) Kako priljubljen je bil škof Ravnikar, pokazal je najlepše sijajni pogreb njegov. Udeležila se ga je vsa duhovska, deželna in vojaška gosposka, vsi zastopniki (konzuli) tujih držav in mnogobrojno število tržaških stanovnikov, ki so brez razločka narodnosti, vere, stanu in mišljenja blagega in vrlega škofa ljubili in

spoštovali. — Pokopoval ga je goriški nadškof in ilirski prvostolnik Frančišek Lušin. Na njegovo izrečeno željo položili so truplo velicega škofa na občnem pokopališču tržaškem pri sv. Ani zraven njegovega očeta. Kakor je v življenji določil, postavili so mu spomenik s kratkim latinskim napisom: »Matej Ravnikař, škof tržaško-koprski, tukaj počiva.«

* * *

V koledarji »družbe sv. Mohora« za 1878. l. se bere, da malokedo v svojej mladosti doseže take časti, s kakoršnjimi so bili obsipali našega Ravnikařja. Vender se nikoli ni prevzel, nikoli ni pozabil, da »biti slovenske krvi, bodi Slovencu ponos«. Nikdar se ni sramoval, da je priprostih starišev in priprostega slovenskega naroda sin. — Takrat so bili za nas žalostni časi; malokateri mož se je brigał za slovensko knjigo. A v teh žalostnih časih se je sosebnò Ravnikař krepko trudił in na vso moč zanimal za izobrazitev našega milega slovenskega jezika in za slovenskega slovstva razcvit.

Zares redki so bili možje, ki bi za Ravnikařjevo dobo bili skrbeli za slovenske knjige. V tem slabem času nahajamo neumorno delalnega moža — našega Ravnikařja, ki je vzlic vsem svojim častnim in težavnim službam prikratil si še toliko prostega časa, da se je jako pridno pečal s slovenščino, likal in pilil jo neprenehoma, kakor skoro nobeden njegovih sovrstnikov. Večina njegovih knjig je namenjena prostemu narodu, šolam in nedolžni mladini. Pisane so pa tako lepo v čisti slovenščini, po domače in v duhu našega jezika, da pred njim še nobeden pisatelj slovenski ni

pisal tako. Ravnikar je celó prekosil slavnega Vodnika, tako, da je ta na svoja stara leta svoje pesni popravljajl po tistem jeziku, ki ga je pisal Ravnikar. — Zatorej se z Ravnikarjevim časom pričinja v nas Slovencih za naše domače slovstvo »zlata doba«, kajti njegova slovenščina sme se po vsej pravici imenovati »klasična«. Vsaj so že Ravnikarjevi vrstniki imenovali ga očeta slovenskega »prostega govora« (nevezane besede ali proze). Da so imeli popolnoma prav, prepričali se bomo pozneje iz dodanih odlomkov Ravnikarjevih spisov, katere bomo svojim čitateljem zabeležili nespremenjeno tako, kakor je sam pisal. — Če primerjamo Ravnikarjeve spise s knjigami drugih pisateljev prejšnjega in poznejšega časa, opazujemo v njih ves drugačen duh in jezik, ki po čistosti, krasnem slogu in obliki visoko nadkriljuje jezik drugih pisateljev. Čuditi se moramo možu, kako mu je bilo sploh mogoče v tisti dobi tako krasno v narodnem duhu pisati. Oziral se je največ na govorico svojega naroda, zlasti pa na svoj rojstveni kraj, kar on sam pripoznava. Tega bi naši pisatelji ne smeli nikoli pozabiti. Veliko se je oziral tudi na narečja drugih slovanskih narodov; s tem nam je pokazal pot, po kateri naj bi hodili vsi pisatelji slovenski.

Baron Žiga Zois (rojen 1747, † 1819), pravi Mecena vsem tadanjim slovenskim pisateljem, navduševal je poleg Vodnika, Kopitarja tudi Ravnikarja, kateremu je bil osobni prijatelj. — Vodnik je po svojih nedolžnih pesnih in prostih spisih budil in navduševal svoje rojake, Kopitar pak je slovenščini dajal modra pravila. Na to se vname za slovenščino še Ravnikar, ki je vnmel tudi druge, soseбно licejske učence in bogoslovce.

Prva velika zasluga Ravnikarjeva je, da je prejšnjemu tujčevanju napovedal boj s tem, ker je jel sam

čisto materinščino govoriti. K temu je budil tudi učence svoje, ki so ga jako čislali, srčno častili ter hranili v trajnem hvaležnem spominu, kar so očitno pokazali o slovesu l. 1827. v krasni latinski žalostinki, v kateri pesni razodevajo ljubezen, spoštljivost, udanost do svojega učitelja — voditelja ter ob jednom obžalujejo veliko izgubo tolikanj skrbnega in dragega prednika, kajti ljubili so ga kot svojega očeta.

Druga velika zasluga Ravnikarjeva je, da je začel sam pisati ter na svetlo dajati knjige slovenske — in kakor smo že omenili — v čistem, milo zvonečem narodnem jeziku. Tu naj navedemo po vrsti vse Ravnikarjeve spise, da se zamoremo tudi prepričati, kako marljiv in priden je bil. Pisane so v bohoričici; mi jih pa podajamo v sedanji gajici:

1. **Perpomoček Boga prav spoznati ino častiti, ino pot prave sreče po Jezusovim vuku in življenju.** Prestavljeno iz nemškiga in semtertjè pomnoženo. V Lublani 1813. Natisnil J. Retzer. Druziga natisa 1816. Tretjiga natisa 1820.

2. **Sveta maša ino keršansko premišlovanje iz svetiga pisma za vsak dan mesca, tudi druge lepe molitve.** Dvanajsti l. 1813.*), trinajsti popravljeni in pomnoženi drugi natis l. 1815. v Lublani. Natisnil J. Retzer. Na prodaj per Ružičku, bukvovezu. To knjigo je v slovenskem jeziku prvikrat dal na svetlo l. 1783. dr. Jurij Gollmayr, pozneje veliki škofijski namestnik in prošt. Knjižica se je slovenskemu ljudstvu tako priljubila, da je do l. 1808. bila najdemo

*) V rokah nam je izvod tega leta, v belo usinje vezan z zlato obrezo; knjižica nosi na čelu z Ravnikarjevo roko pisano dedikacijo: »Ravnikar m. p. Kopitarju.« — Ravnikar je to in sploh vselej pisal z zelo lepimi črkami.

krat natisnjena; dvanajsti in trinajsti natis je preskrbel, popravil in z razlagami nekoliko pomnožil Ravnikar.

Največe vrednosti za slovensko ljudstvo — sosebnost pa za slovensko mladino so in ostanejo:

3. Zgodbe svetiga pisma za mlade ljudi. Iz nemškiga prestavil Matevž Ravnikar, desete šole cesarsek kraljev vučenik. Pervi del. Zgodbe stariga zakona. V Ljubljani, 1815. Drugi del. Zgodbe noviga zakona. 1816. Tretji ino četerti del. Zgodbe noviga zakona. V Ljubljani, 1817. Na prodaj per Adamu Henriku Hohnu, bukvozezu. V prvem delu teh »Zgodb svetega pisma« Ravnikar na pr. v predgovoru prav lepo in navdušeno piše, kakor naj tù sledi neizpremenjeno:

»Ljubi otroci in mladenčiči! Vem, da je ni skoraj reči, nad katero bi toliko veselja, kakor nad lepimi povestmi ali istorjami, imeli. Polne bukve jih náte! ena od druge je lepši. Pa res so vse, in po vrsti, po kateri so se godile, gredó ena za drugo.

Od teh zgodbe se pač sme reči, da so vsiga sveta nar lepši zgodbe. Zakaj pogledjte! on ljubi Bog sam jih je rekel nam na prid v' posebne bukve popisati. Tem bukvam se pravi sveto pismo, in torej tem zgodbam — svetopismiske zgodbe, ali zgodbe svetiga pisma.

Vsih zgódeb, kar jih je v' svetim pismu, pa ne najdete v' teh bukvah, ampak le tiste bote našli, ki se vam bol perméríjo, kar jih je bol vumévni, bol lepí in podvučni za mlade ljudi. Kar še vuméti ne morete, ali kar nam ni treba vedeti, je opušeno. Torej smo tem bukvam: zgodbe iz svetiga pisma za mlade ljudi, imé dali.

Prav lepo in óčitno bote iz tih bukev pregledali, kaki dober in prijazen že od začetka svetá je Bog bil

do ljudi, in kako iz ljubezni do njih je clo svojiga ljubiga sinú Jezusa Kristusa zadnič poslal na svet. Iz vsake povédi skorej bote božjo vsigamogočnost, dobroto, modrost, vsigavednost, svetost, pravico, in njegovo previdnost spoznavali. Pa nad nečimur nè lepši in čistéjši, kakor nad Jezusam Kristusam, in kar je on vučil, delal in terpel. Po njemu se veličastvo, prijaznost in vsa božja ljubeznivost odkrije. »Svetiga pisma zgodbe« nam bodo nar lepši navuk od Boga, nar lepši od vére po tem takim.

Tudi od mnogih otrók bote brali v teh bukvah. Brali v' njih bote, postavim, Abelna Sema, Jafeta, Izaka, Jožefa, Davida, Samuela, Daniela, Tobija. Nad temi bote veselje imeli. Kakor v' zerkalu ali špeglu nad njimi bote vidili, kako kaj lepiga je, če je človek bogaboječ, in pa dober in jak. Pa brali bote tudi hude otroke, postavim, Kajna, Hama, Jožefove brate, Opna, Pineza, Absolona. Ne bo vam njih življenje všeč. Nad njimi se bote hudo-bijo studiti vučili, in drujih pregréški vas bodo varovali v' enake zabresti. Tako lè vas bodo svetopismiske zgodbe v' samočistih izglédih bogabojénost vučile. Kéj hočete kaj lepšiga navuka.

Če v' kakšino besedo v' teh bukvah zadenete, de je precej ne vuméste, nikar berš ne recíte, de je izmišljena: poprašajte koga drujiga. Krajnske so vse, in tu ali tam po Krajnskim domá. Pač rédka ktira je nova, pa lohka vuméti. Ves krajnski jezik bi mi obožali, ako bi nobena beseda v' bukve ne smela, če le v' kaki vasi ni domača. Nektire besede so bol po Gorenskim, druge po Dolenskim ali po Notrajskim v' navadi. Zakaj bi mogla le Gorenska, Dolenska ali Notrajska obveláti? Nismo usi Krajnci? Pa, reči po pravici, nisim jih besedí veliko jiskal nè po Gorenskim, ne po Dolenskim, ampak po svojim sim pisál, kakor sim jih se nekadaj v' svojimu

kraju pastir še navučil. Torej pa tudi mislim, de me bote otroci in pastirji od vučenih veliko bol vumeli. Od otrok in mladenčov svojiga kraja sim si tega svest. Vi imate še bol nepokaženo Krajnšino; vučeni radi Nemšino, Latinšino, ali Láhovšino vmes brodijo, in tudi clo krajnsko besédo tako po ptuje stavijo, de praviga Krajnca všesa bolé. Večidel pravijo po kmetih takim, de prevučeno govoré. Drugim, ktiri se lepši Krajnšine deržé, pravimo, de jo po domače povedó. Pa tudi med kméčkimi ljudmi je že veliko zbródene Krajnšine, in clo kmet se sčasama te kolobócje tako pervadi, de misli prav lepo povedati, če postavim namest: sim spoved opravil, reče, sim spoved dolj položil. Skorej bi ga vprašal, kam jo je položil, na tlà ali pod klop? Ta kolobócja ves krajnski jezik obruzdá, in ga ptujim slovencam perostúdi, in Krajnca po nedolžnim v' zaničovanje spravi. In če pojde tako, nas bo tako deleč ta kolobócja perpravila, de ne bomo zadnič znali ne Krajnskiga nè Nemškiga. Vam na čast tedaj, ljubi moji mladi Krajnci! sim se tiste zbrodene Krajnšine ogibal. Ne le mi Krajnci, šedeset milijonov ljudi govori slovenski jezik, in vsim pridejo naše bukve simtertje v' roke, in gerdo je, jélite, če nam očitajo, de smo Krajnci vso besedo skazili? Torej vsaki pametni Krajnc more sam želeti, de se v' bukvah sej čista Kranjšina perhrani. Res je scer, te moje bukve niso zavolo Krajnšine, ampak zavolo lepiga navuka pisane. Pa, kdo nima raji, de se mu košček tudi beliga kruha iz lepe rute po perilu, kakor iz vmazane nagnusne cunje podá? Jélite, otroci! še jedli bi ga nè? Ravno tako spakdrána beseda še taki lepi navuk, če vam nè, pa drugim slovencam, perskúti. Ravno za to, ker je lepi navuk meni in vam le téljko per serci, tudi mislim, de ga moremo v' lepo, čedno besedo obléči.

Nektirega izrečovanja pa tudi ne smém tajiti, de res po Krajskim ni kaj navadno, postavim, kadar pišem: te bukve zbravši bom kmalo druge dobil, namest reči: po tem, kadar bom te bukve zbral, bom kmalo druge dobil. Jurja življenje mi otevsiga bom z' vsim preskerbel, namesti reči: Jurja, ktiri mi je življenje otel, bom z' vsim preskerbel. Andreju toljko hudiga prebivšimu se bójlj zdaj godí, namest reči: Andreju, ktiri je toljko hudiga prebil, se bójlj zdaj godí. Take izrečovanja, pravim, res niso kaj zló po Krajskim v' navadi. Pa v' duhu so Krajskiga jezika, tako govoré vsi drugi slovinci, tako so naši krajski spredniki vsi govorili, kar se iz starih nekdajnih krajskih bukv pokáže, tako je sveti Círil pred devétimi vékmi ali devét sto letmi že pisal v' našim jeziku. Tako govoré in pišejo še zdaj kmalo unkraj Štajerskiga. Tako so zadnič sploh začeli pisati tudi po Koróškim in po Štajerskim; in povsot je to prav, zakaj bi le nam Krajncam ne bilo? Krajnska beseda se tako grozno lepo okrajša, in kar je še več vředno, je dobičik, de bomo sčasama tudi drujih slovincov bukve lohka vumévali, in naše òni. Iz Pemsckiga, iz Duneja, od vsih krajov nas Krajnce hvalijo zavolo tega. Zakaj bol skerbé drugi slovinci za nas in naše besede lepòto, kakor mí samí za-se. Ni kaj lepo to, pa res je. Pa zmiraj ne smé biti taka. Vsaki narod, kadar se začne nekoljko otesávati, začne to per svoji domači besedi, de jo očédi. Ako tedaj tudi mí tako storimò, ktiri pametni Krajnc bo marnje delal? Tega braniti se pravi Krajnce v' nič tlačiti, in pot jim do veči vuma zapérati. Mene tega Bog vári! Né le vam, otroci in mladenči! ampak tudi odrašenim Krajncam sim to le hotel povedati.

Sklenem s' prošnjo, ljubi otroci in mladenči! de radi in pridno beríte te bukve, in kakor v' njih dobri otroci, zlasti pa kakor mladenič Jezus, taki si biti perzadeníte. Jez pa bom skušal berš ko berš tudi novi Zakon dopisati, in podati vam ga v' roke«.

V tretjem in četrtem delu »Ravnikarjevih zgodb« beremo v predgovoru doslovno sledeče krasne besede:

»Podam vam, ljubi otroci ino mladénči! tretji ino četerti déł zgódeb svetiga pisma. S' četertim so zgodbe svetiga pisma končane. Ta dva déla sta prekratka, de bi se posebej vezala: oba v' enimu zvézku torej jih prejmete. Tretji del se per Kristusovimu terplenju začne ino sklene o prihodu svetiga Duhá. Četerti del vam apostolsko djanje ino keršanske cerkve vkorenímbo ino rášo popisuje. Bog daj, de bi vi ino vsi, ktiri zgodbe svetiga pisma beró, iz njih veliko veselja imeli. Prosite ga, de bote po lepih izglédih ino navukih, ki jih berete, vselej tudi živelí. Ljubi otroci! ljubi mladénči! Bog vas obvari!«

Tako tedaj je pisal in mislil naš Ravnikar pred 75 oziroma 73 leti. Ako primerjamo njegovo slovenščino s sedanjo, ugledamo prav malo razlike, a to vidimo, da jo sedaj ne zna vsak pogoditi tako po narodno in ne čudimo se, zakaj uprav Ravnikarjevo prozo najučeneji Slovenec Frančišek Miklošič čísla bolj kot ktero si bodi drugo. Po tem takem Ravnikarja — kakor sem bil že omenil — po pravici zovemo stvaritelja in očeta novoslovenskega prostega govora (nevezane besede ali proze).

Dalje je Ravnikar sestavil:

4. Abecednik za šole na kmetih v c. kr. deželah. V Ljublani 1816. Nemško in slovensko.

5. Male povesti za šole na kmetih v ces. kr. deželah, katero knjižico je bil po slovenski že

spisal J. Debevec, bivši katehet v nunskih šolah, l. 1809 pod naslovom »Majhine Perpovedvanja« i. t. d.; v Ljubljani 1816. 1822 in dr. Na prodaj per Jurju Lichtu, bukvoprodu, in s šolskimi bukvami zakladniku, Ravnikar je to knjižico popravil in vravnal v krepki besedi.

6. Keršanski katoliški Navuk z vprašanji ino odgovori. V Ljubljani 1822. Natisneno per Leop. Egerju. To je prevod nemškega Leonhardovega katekizma.

7. Peterc Mojzesove bukve, iz prvotne ali hebrejske besede poslovenil M. Ravnikar. Ostale so sicer v rokopisu; vendar so pozneje prav dobro došle slovenitljem sv. pisma.

Vse te Ravnikarjeve knjige so se močno razširjevale med pobožnim slovenskim narodom in prebirale prav rade. Učenejši pa so jih prebirali še toliko raje za voljo čiste, nepokažene in uzorne besede, v kateri so pisane. Kako naj se slovenščina bogati in lika, to je Ravnikar povedal najbolje v predgovoru k »Zgodbam sv. pisma«; nekoliko pa že v predgovoru k »Sveta maša« l. 1815, kjer je poslovenil sedem psalmov od pokore ravno tako iz izvirnega jezika (Marn). Da še bolje vidimo, kako se je Ravnikar trudil naš jezik očistiti, naj tukaj še navedemo doslovno nekoliko iz predgovora k »Sveta maša« l. 1815:

»Kar še scer tiče te bukvice, smo si perzadeli krajnski jèzik, kar je bilo mogoče, popraviti, in vam ga očejeniga, kakor se res govori med nami, dati v' roke. Zatorej smo tudi nemškim in drugim ptujim besedam, ktire lep krajnski jèzik le kazé, slovó dali, in jih s' pravimi slavénskimi, deslih po nektirih krajih že pozáb-lenimi besedami namestili. Tako postavim se pravi gmajna po slavénsko, opčína ali opčestvo; regirati, vladati; firšt knez; žégnati, blagosloviti ali blagodáriti;

cviblati, dvomiti ali sumiti; vofer, dar ali darituv; nucno, koristno. Tudi pozableno besedo slava, po ktiri se sami imenujemo Slavenci, smo povzeli namest čast: slava je več kakor čast.

Tudi ima slavenska beseda lepo lastnost, da se da gróžno skrajšati: Namesti reči sedaj: De bomo, po tim ki bomo vžili telo in pili kri izveličarja, z nebeškimi dobrotami napólneni, rečemo lepši in krajši: De bomo vživši telo in pivši kri izveličarja napólneni z dobrotami. Namesti reči: Abraham je iz del opravičen, ker je djal svojiga sina na altar, se reče krajši: Abraham je iz del opravičen djavši svojiga sina na altar. Namest reči: Duša, po tim ki se je v svet vtopila, je pozabila Boga, se reče krajši: Duša se vtopivši v svet je Boga pozabila. Sem ter tje se še sliši kaj enakiga. Pa vsi drugi Slavenci govoré tako, in tako so govorili naši spredniki, zakaj bi mi ne smeli?

Še drugač krajšamo besedo. Namest reči: Človek se pregreši z obrekovanjam, ker drugim ludém graje in madeže perdeva, se reče krajši: Človek se še pregreši z obrekvanjem perdevaje graje in madeže drugim ludém. Kakor scer pravimo: Petláje sim peršel do Lublane; ležé sim jedel; stojé sim spal itd. . .

Tretja velika zasluga Ravnikarjeva je pa stolica slovenskega jezika v bogoslovnici. — Za časa francoske vlade se je poučevala slovenščina v latinskih ali srednjih šolah in na njeni podlagi francoščina. Po dobi francoski so se bile šole zopet preosnovale in poleg latinščine jela je nemščina prevladovati. Ravnikar je živo čutil, kaj se pravi brez znanja slovenskega jezika mlade duhovnike pošiljati med narod slovenski. Kako so pa tudi — sami poptujeni — potujevali narod, kako kvarili jezik njegov, ker se ga znanstveno nikjer učili niso! Da

se temu opomore, nasvetoval je že Kopitar v svoji slovnici l. 1808, naj se bogoslovcem napravi učiteljske slovenskega jezika. Da ne bi osoda Vodnikova bila tudi osoda slovenščine po šolah na Kranjskem sploh, vpliva Ravnika do mogočnega barona Žige Zoisa in do učnega Kopitarja, in s prizadevanjem teh mož se je zgodilo, da je presvetli cesar Frančišek I. l. 1817. dovolil učilišče slovenskega jezika v Ljubljani, in bogoslovce drugega leta primoral k šolskemu učenju domačega slovtva. K temu pouku so smeli tudi licejski slušatelji prihajati.

Sad te prekoristne naprave se je brzo pokazal — ne le na Kranjskem, — temuč tudi pri sosednih Slovencih. Kmalu je prišlo dokaj dobro pisanih slovenskih knjig na dan; duhovni govori na prižnicah so bili prosti grozne sdrge ter v lepši in čistejši slovenščine zglasovani.

Četrta velika zasluga Ravnika je, da je pripravil profesorja Frana Metelka v Ljubljano na slovensko učilnico v semenišče — in neki prav on ga je pregovoril tudi k ustanovitvi nove abecede po pravilih Kopitarjevih. Naznanil jo je bil vsaj l. 1817 v »Zgodbah sv. pisma« (v četrtem delu na 324. in 325. strani). L. 1820 so se v ta namen v Beču sošli Dobrovsky, Kopitar, Ravnika, Metelko, Kalister, Šlakar, da se pogovoré o napravi jedinega slovenskega in celó občnoslovanskega pravopisa. — Kakor Vodnik zadnja leta, tako se je po Ravnikajevih pravilih vedel tudi Metelko s svojimi tovariši in učenci. Kakor so poprej prehudo nemškovali, tako so odslej jeli preveč trebiti in slovenariti. Na to prikazen méri Preširnova »Nova pisarija« v »Čbelici« (drugi del od 30.—37. strani):

Ak hóčeš kaj veljáti v nášim trópi,
Beséd se ptújih bój, ko húd'ga vraga;

Debélo po gorjansko jo zaróbi;
Tri léta pòjdi v rôtarske Aténe;

Med pastirje, kmete, srèd kozárjev;
Kar v búkvah je natísnnjen'ga upíje;
To brátee! mèd učéne gré linguíste,
In príča od jezíka lepotíje;
Slovénci bòdo bráli búkve čísté;
Částíli bòdo pòzni tó naródi.

Z ozirom na malo navadne deležnike spustil je Preširen v »Čbelici« (tretji del na 19. strani) tudi na Ravnikarja pušico:

»Gorjancov naših jêzik poptujčévâvši
Si krív, de kòlne kmèt molítve brávši«.

A učeni Matija Čop v »P. J. Šafařikoví imenitni zgodovini jugoslovanskega slovstva« (P. J. Šafařik's Geschichte der südslawischen Literatur I. 1864 pg. 37. 38.), piše blizu tako-le: »Vkljub temu očitánju moremo nepristranski pripoznati, da se moramo, kar se tíče izobraževanja in napredka kranjskega (slovenskega) pismenega jezika, v zadnjem času poleg Kopitarja in Vodnika zahvaliti še posebno **Ravnikarju** in njegovim naslednikom; med zadnjimi so se najbolj odlikovali Metelko, Potočnik, Zalokar in dr.« — Kakor Janežič v svojih slovnica, tako kaže tudi učenjak Miklošič v vseh svojih primerjajočih slovstvenih knjigah vzorno Ravnikarjevo pisavo Slovincem, opominjajoč da naj jo marljivo posnemajo. (Marnov »Ježičnik«.)

* * *

Najvzornejšega rodoljuba in mladinoljuba se je pa Ravnikar pokazal v svoji oporoki, s tem si je pri svojih sorodnikih, rojakih in pri vseh Slovincih postavil neminljiv spomenik. Zlasti se ga bodo pa Vačani in vaške župnije župljani spominjali še poznih, poznih let, zma-

trajoč ga svojim največim dobrotnikom; kajti Vače bi nikoli ne imele tako lepe cerkve, ako bi jim pri zidanji ne bil pomagal v denarjih blagi škof Ravnika. Iz oporoke razvidimo, da on ni bil rodoljub od danes do jutra, imajoč polna usta besedi za svoj narod, stori pa zanj čisto nič. Ravnika je pokazal v djanji, da je pravemu rodoljubu sveta dolžnost tudi kaj materijalnega žrtvovati za duševni in gmotni napredek svojega ubozega in zapuščenega naroda. Matej Ravnika je v tem oziru pravi biser, ki v marsičem nadkriljuje jednake vrste može. Zapustil je namreč skoro vse svoje premoženje (48.000 gld.) v blage namene.

Znamenita Ravnikajeva oporoka, katero je on sam lastnoročno pisal v nemškem jeziku, glasi se blizu tako-le:

»Moja poslednja volja je, da po moji smrti vse moje ostalo premoženje rabi tem-le namenom:

1. Umestno premoženje (inventar 5000 gld.), kar sem ob nastopu škofije prejel iz verskega zaklada, bo priloženo v bankovcih po 1000 gld. Ono naj se dežel-nemu poglavarstvu izroči kot hranilo mojemu nasledniku.

2. Glede na to, da sem stroške škofijskega nastopa, ki znašajo še rajše več kakor dveletne dohodke, vse sam poravnal s pomočjo tega umestnega premoženja brez kacega dolga, zapuščam 14.000 gld. ubožnemu zakladu »vaške župnije in vaškega trga« (mojega rojstnega kraja) tako, da se letne obresti od 6000 gold. razdelé med potrebne sorodnike (po očetu in materi) ne oziraje se na župnijo njih bivališča, kakor tudi ne na stopinjo sorodstva, temveč na pravo potrebščino in dobro krščansko nravnost. Od 2000 gold. naj se letne obresti razdele med »izključljivo zares potrebne Vačane«, ki so krščanskega in lepega vedenja. Letne obresti od ostalih

6000 gold. se razdele med uboge, pobožne, poštene in npravne župljane cele vaške župnije (tudi stare; tu sem se namreč uštevajo: Sv. Lambert, Sveta Gora, Sava in Hotič). Ako bi pa letnih obresti od 2000 gld. za Vačane bilo premalo, naj se uporabijo v prvi vrsti za te tudi ostale obresti.

3. 4000 gld. volim za dve dijaški ustanovi. Pravico do teh imajo moji sorodovniki po očetu in po materi — ne oziraje se toliko na bližnjo ali daljnjo sorodstvo, kolikor na bistro glavo (talent), pridnost in hvalevredno vedenje. Pri pomanjkanji sorodovincev imajo v drugi vrsti pravico dijaki — Vačani in sicer tako, da če je kateri zadnjih pridnejši, marlivejši in lepšega vedenja od sorodovincev, ima pred temi prednost. O pomanjkanji teh pridejo na vrsto dijaki cele vaške župnije (tudi stare) in za temi sinovi kranjskih podanikov grof Lambergovega kanonikata; konečno imajo do teh ustanov pravico vsi dijaki s Kranjskega. Uživate se lahko na vseh šolah — že tudi na osnovnih. Pravico oddajanja ima ljubljansko škofijstvo.

4. Za dijake tržaško-koprške vladikovine volim za štiri ustanove 8000 gld. Dijaki Pazinskega okrožja, ker je bolj reven, imajo prednost. Namen teh ustanov je nekoliko oskrbeti za duhovski naraščaj; zatoorej se ne smejo razven Ilirije in ne dalje kakor samo do dovršitve modroslovnih šol vživati; potem naj se oddajo drugim dijakom. Pravico oddajanja ima tržaško-koprski škof.

5. 6000 gld. volim v ta namen, da se obresti vporabijo za pripravne bogoslovne ali za dušno pastirstvo potrebne in dobre knjige, da se odstrani sleherno praznoverstvo in mračnjaštvo. Razdele naj se med duhovnike tržaško-koprške škofije. Sosebno naj se s takimi knjigami preskrbé mladi duhovniki, ki še le prvikrat

nastopajo svojo duhovensko službo; poleg teh naj se še preskrbljujejo s potrebnimi, dobrimi šolskimi knjigami marljivi revni bogoslovci.

6. Da se med ljudstvom odpravi vsakojako praznoverstvo in mračnjaštvo, ustanovljam v ta namen 4000 gld. za dobre, v verskem duhu pisane knjige za prosto ljudstvo. Te knjige naj škofijstvo primerno razdeljuje med predstojnike raznih župnij; le-ti naj je potem izroče sposobnim osebam. Obresti od tega denarja se lahko vporablajo za natisek »knjig za ljudstvo v slovanskem jeziku«.

7. Mojim domačim služabnikom naj se izplača celoletni zaslužek; zraven tega še vsakemu 10 gld. za sleherno službeno leto, — strežaju Kranjcu pa 15 gld.

8. Vse svoje molitvene in druge knjige volim škofijski pisarni z opazko, da se tiste knjige, ki se lahko vporablajo pri dušnem pastirstvu, razdelé pripravnim duhovnikom — francoske knjige naj vzame škofijski kancelar Josip D' Andri; le-ta kakor tudi Kovačič in Malič sme še vsak za se po jedno knjigo — celó kak slovar obdržati. Ostale knjige dobi škofijska knjigarna.

9. Svojo molitveno opravo, izvzemši zlato verižico, križe in prstan, zapuščam stolni cerkvi.

10. Dedičem vse zapuščine imenujem župno cerkev na Vačah. Nadaljevanje si še pridržujem.

Trst, 25. maja 1844.

Matej Ravnikar, tržaško-koprski škof.*

Oporočni pristavek (kodicil).

Kot dodatek k svoji izvirni oporoki odrejam še sledeče :

1.) Svojim služabnikom, ki ostanejo do moje smrti v službi, volim brez ozira na službena leta, in sicer :

strežaju Ignaciju Kranjcu zbog njegove neutrudljive uslužnosti 800 gld.; kuhinjski dekli Mariji Namar, ki je že toliko časa v službi, kakor jaz škofujem — ki je bila vedno zvesta, pobožna in pridna, in ki je opravljala najtežja dela, zapuščam 300 gld.; svoji kuharici Rezi Kemperle zbog njene starosti 300 gld. — in kočijažu Janczu Vinklerju pa 100 gld.

2.) Ubožnemu zakladu v Trstu volim 500 gold. Obema mestnima župnikoma za razdelitev med uboge zapuščam 1000 gld. Za reveže v svojem rojstvenem kraju na Vačah 600 gld., kar naj se takoj po moji smrti razdeli. Za letno črno sv. mašo (obletnico) za se, svoje stariše, znance, prijatelje, sorodnike in dobrotnike volim 1000 gld. Svojemu kancelarju Jožefu D' Andri zapuščam jedno zlato škatljo (tobačnico), jedno pa korarju Pavšeku v Ljubljani.

3.) Izvrševalcem svoje oporoke imenujem korarja in okrajnega dekana Petra Aleša s potrebnimi pooblastili. Da preprečim krivične zahteve do svojega imetja, tikajoč se posestva v Servoli, sklicujem se na stanje, katero sem bil prevzel komisijonelno.

4. Proti zahtevanju, da moram podrto gospodarsko poslopje na novo postaviti, protivim se odločno, kajti ta samovoljna odredba politične oblasti naj se dožene pravnim potom.

5. Za škofijski dvorec, ki je v zeló slabem stanu, že s početka zidanja zanemarjen ter ves strohljen in podrt, nisem odgovoren, ker na vsak način morata za popravo dvorca skrbeti deloŕna kameralni in deloma verski zaklad.

Trst, 28. vinotoka 1845.

Matej Ravnikar,	} priči.
Matija Eržen,	
Jakob Komar,	

Drugi oporočni pristavek (kodicil).

Dodatek k gori navedenemu opočnemu pristavku z dné 28. vinotoka 1845.

1.) Vaški župni cerkvi volim 1500 gld. ter s tem preklicujem svojo prejšnjo odredbo tako, da ona ni več dedič cele zapuščine.

Vsa ta volila naj se pokrijejo v gotovini, obstoječi po zadnji pristojni duhovski plači, ki sem jo potegnil, z 48.000 gld. Da se zapreči kako poneverjenje, prilagam še imenik raznih novcev.

2.) Dedič cele zapuščine je posebni zaklad, ki ga ustanavljam za svoje škofijske sorojake (Dioezesanlandsleute), ki so se ponesrečeli v bolezni ter so sploh pomoči potrebni. Župnije napravijo zato prošnje — in te dobe po vzporedni potrebnosti obresti v razdelitev. Temu zakladu pripade po odštetji imenovanih volil celo ostalo premoženje. Ako ni posebne potrebe, smejo se obresti od tega denarja prišteti h glavnici.

3.) Svojemu kapelanu Kovačiču volim zlato uro repetirko, srebrne zapone in dva srebrna svečnika v spomin.

4.) Kancelarju D' Andri-ju zapuščam ostala dva sreberna svečnika in 6 srebrnih žlic in ravno toliko žličic z veliko žlico vred.

5.) Konečno še naročam, da izvrševalec moje oporoke dobi pošteno plačilo, kateremu za sedaj zapuščam v spomin svoje zlate zapone in svoj prstan. Moja zlata križa z zlatima verižicama ostaneta pri molitveni opravi, katero sem bil v oporoki z dné 25. maja 1844 volil stolni cerkvi. — Trst, 30. vinotoka 1845.

Matej, tržaško-koprski škof.

Matija Eržen,	{	priče.
Frančišek Gregorič,		
Jakob Komar,		

* * *

Ta prekrasna oporoka govori jasno, kako ljudomilega srca je bil škof Ravnikar. Vse svoje prihranjeno premoženje volil je tedaj jedino le blagim namenom. V teh njegovih delih razodeva se očitno živodušnost iskrenega, za vse dobro, blago in vzvišeno gorečega moža, kar naj bi našlo še obilo, obilo jednacega mišljenja v prid naši mili slovenski domovini. — Iz oporoke tudi razvidimo, kako goreče je ljubil svoje rojake Vačane. Rojstveni kraj trg Vače bile so mu vedno pri srcu. Ko je še v Ljubljani bil, zahajal je rad — sosebeno o počitnicah — na Vače, kjer je vedno ostajal nekoliko časa. Domu ga je zlasti gnala goreča ljubezen do svoje pobožne matere, katero je neizrečeno rad imel. Na Vačah je rad pridigoval in ljudstvo ga je z veseljem poslušalo. Ko je bil še v Ljubljani korar, voditelj in učitelj, in pozneje tudi kot škof v Trstu preobložen z raznimi opravili, rekel je pogosto nejevoljno: »Vse bodem popustil ter šel za beneficijata na Vače.« Zadnjikrat je bil kanonik Ravnikar na Vačah ob smrti svoje matere l. 1819. Takoj, ko dobi žalostno poročilo, da mu je mati nevarno zbolela, poda se na Vače. Toda na svojo veliko žalost ne najde svoje ljubljene matere nič več pri življenji. Stara rejenka Reza, katera je že davno umrla, mi je pravila, kako bridko so jokali ranjki škof za mater — tako da jih ni bilo moč potolažiti. Od tega časa ni bil Ravnikar nikdar več na Vačah. — Njegovo nedolžno veselje dečku in še tudi duhovniku doma je bilo — ptičji lov. Hodil je v ta namen najrajše na »njivo za farovžem«, od koder je imel krasen razgled po hotiški savski dolini. Ded, škofov bratranec, kazal mi je celo prostor, kjer je navadno nastavljal ptičem. — V družbi svojih znancev in

prijateljev se je Ravnikar rad razveseljeval z nedolžnimi kratkočasnicami. Ako mu je kakšna stara ženica pravila, da gre na božjo pot, pošalil se je rad ž njo rekoč: »Da le ne Bogu na pot.« Priprost v vsem svojem življenji ni maral za unanjo bliščobo. Sprehodi na prostem, zlasti po zelenih gričih — bili so mu do zadnjega najljubše veselje. Bil je hitre hoje in njegov spremljevalec ga je težko dohajal. — Primerjajoč Dolinarjev popis z onim, ki ga nahajamo v »Novicah« iz 1845. leta, vidimo, da se v marsičem strinjata. »Novice« namreč pišejo takole: »Ranjki škof je bil srednje-velike krepke postave; čelo mu je bilo visoko, obličje bolj okroglo, kot podolgasto in nekoliko bledo-rujavkaste barve. Lase je imel črne; vrhu glave se je po hudi vročinski bolezni že zgodaj pokazala plešica. Pod košatimi obrvmi je lesketalo črno-temno in ostro oko, ki je na prvi pogled razodevalo bistrumnega in resnobnega moža visoke veljavnosti. Streli jednak je bil njegov pogled. Brž pa, ko se so mu odprla njegova usta, odkrilo se je njegovo plemenito in ljubeznjivo srce, in dr.

Svojo gorečo ljubezen do kranjske dežele, do milega materinega jezika ter zlasti do svojega rojstvenega kraja, trga Vač, ohranil je blagi Ravnikar v srcu svojem do zadnje ure svojega plodonosnega življenja.

V 20. dan listopada t. l. minulo bode uprav 45 let — dolga doba skoraj pol stoletja —, odkar je pre-stalo biti srce tega vzornega rodoljuba slovenskega, bla-zega moža, kakoršnih Slovenci sploh potrebujemo. Hval-ležni narod slovenski se ga bode vedno spominjal — ne le kot jednega svojih najboljših pisateljev in pedagogov, ampak tudi kot jednega svojih največjih dobrotnikov.

Te skromne vrstice završujemo z gorečo željo, da bi nam nebesa poslala še mnogo, mnogo — sosebnost pa med slovenskim duhovništvom — vrlega in uzornega

Ravnikarja vrednih naslednikov! Tedaj se bodo uresničile besede slavnega Koseskega, ki poje:

»Pusti svet opravke svoje,
 »Sursum corda« v domu poje
 Mož pobožen, rajski svat.
 Vse obrne v božjo slavo,
 Mitra kinča sveto glavo,
 Papež piše: »Ljubi brat«!
 Kadar grob nemilo zine,
 Angelj čist na svetu minc,
 Kdo je mar?
 Ta pobožen korenine
 Je slovenski oratar«.

